

Bilaga 2

Under 2010 har en arbetsgrupp under ledning av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) arbetat fram totalt sju gemensamma indikatorer i form av frågor som är tänkta att användas i kommunernas egna brukarundersökningar. Frågorna är tänkta att ha karaktären av ”portalfrågor” under vilka kommunen kan välja ha mer detaljerade frågor.

I arbetsgruppen har ingått representanter från Göteborgsregionens kommunalförbund, Kommunförbundet Skåne, Kommunförbundet Stockholms län, Region Västerbotten, Regionförbundet Kalmar, Västmanlands Kommuner och Landsting, Regionförbundet Östsam samt representanter från kommunerna Enköping, Uppsala och Knivsta (namnen på representanterna presenteras sist i detta dokument). För att få en så bred förankring som möjligt har arbetsgruppen under arbetets gång även inhämtat synpunkter från ett par nätverk av skolchefer och kommunföreträdare som är knutna till SKL. Arbetsgruppen har även fört diskussioner under hand med Skolinspektionen. Landets samtliga 290 kommuner har även beretts tillfälle att yttra sig över det förslag som ligger till grund för indikatorerna (mer om detta under rubriken remissförfarande nedan).

Resultatet av arbetsgruppens arbete

Resultatet av arbetsgruppens arbete blev sju frågor samt ett beslut att använda en fyrgradig svarsskala. Frågorna är tänkta att ställas till elever i årskurserna 5 respektive 8.

De sju frågorna har följande lydelse:

1. Jag känner mig trygg i skolan
2. Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer
3. Lärarna i min skola tar hänsyn till elevernas åsikter
4. Jag vet vad jag ska kunna för att nå målen i de olika ämnena
5. Lärarna i min skola hjälper mig i skolarbetet om jag behöver det
6. Jag får veta hur det går för mig i skolarbetet
7. Mina lärare förväntar sig att jag ska nå målen i alla ämnen

Den fyrgradiga svarsskalan utformas enligt följande med ett ”vet ej” tillägg efter svarsskalan;

1. Stämmer helt och hållet
2. Stämmer ganska bra
3. Stämmer ganska dåligt
4. Stämmer inte alls

Vet ej

Ett alternativ är att använda ”Instämmer helt” respektive ”Instämmer inte alls” som vi vet att många kommuner gör. Det går även att lämna mittenalternativen ”blanka” för de kommuner som så önskar så länge som man använder en fyrgradig svarsskala. (se *Arbetsgruppens överväganden och slutliga förslag* nedan)

Insamling av resultaten

SKL kommer inte att skicka ut en egen enkät utan tanken är att frågorna ska läggas in i kommunernas egna brukarundersökningar och följas upp av kommunerna själva. Vi vet att en majoritet av kommunerna gör sina brukarundersökningar under våren men det går naturligtvis bra att även göra dem under hösten. Det viktiga är att det är samma läsår som avses.

SKL kommer i början av maj 2011 att skicka ut en länk där kommunerna kan rapportera in hur stor andel av eleverna som angett respektive alternativ (1-4 respektive ”vet ej”). Vi vill även uppmuntra kommunerna till att göra statistiken könsuppdelad då det finns anledning att tro att många av svaren kan komma att skilja sig beroende på om den som svarar är pojke eller flicka.

Svaren kommer att tas in separat för årskurs 5 och 8.

Vi kommer således att fråga efter hur stor andel som angett Stämmer helt och hållet, Stämmer ganska bra, Stämmer ganska dåligt, Stämmer inte alls samt Vet ej **totalt** dvs. för alla elever i respektive årskurs, dels fördelat på flickor och pojkar i respektive årskurs.

Givet att tillräckligt många kommuner börjar använda frågorna redan under innevarande läsår 2010/2011 kommer de att publiceras i Öppna jämförelser - grundskola 2012 som beräknas ges ut under första kvartalet 2012.

Beskrivning av arbetsprocessen

I det följande redovisas kortfattat de utgångspunkter och tillvägagångssätt som lett fram till de sju frågorna, valet av svarsalternativ samt valet av årskurser.

Bakgrund

SKL jämför årligen kommunernas resultat för grundskolan i rapporten Öppna Jämförelser. Resultaten som redovisas baseras på betyg samt ämnesproven i årskurs fem och nio. Det finns dock inga indikatorer som visar om eleverna känner sig trygga i skolan, om de upplever att arbetet i skolan väcker lust att lära m.m.

Frågan om att komplettera de resultatindikatorer, som idag redovisas i Öppna jämförelser, med denna typ av indikatorer har blivit allt mer angelägen och det har vid flertalet tillfällen uttryckts önskemål från våra medlemmar att SKL ska agera i frågan.

Av erfarenhet vet vi att i stort sett alla kommuner har egna enkäter till sina elever. Såväl frågornas som svarens utformning varierar mellan kommunerna, vilket gör det svårt att jämföra resultaten. Det får till följd att det inte går att få en bild av hur situationen i de egna skolorna skiljer sig från den i angränsande kommuner, regionen, länet eller riket.

Utgångspunkten var läroplanen och kommunernas behov

Arbetsgruppen enades tidigt om att i sitt arbete utgå från läroplanen för det obligatoriska skolväsendet. Att använda läroplanen som utgångspunkt var naturligt eftersom det är i läroplanen de nationella målen för den svenska skolan finns – mål som är gemensamma för samtliga kommuner och huvudmän.

En annan viktig utgångspunkt var att utgå från de frågeställningar som redan idag används i kommunerna. Arbetsgruppen har hela tiden strävat efter att kommunerna ska ha stor nytta av att använda sig av dessa frågor och att frågorna ska vara så övergripande att de enkelt kan läggas in i kommunens befintliga brukarundersökningar. Frågorna ska med andra ord ha karaktären av ”portalfrågor” under vilka kommunen kan ha mer detaljerade frågor.

Befintliga elevenkäter studerades

För att få en så bra bild som möjligt av vilka typer av frågor som ställs i kommunernas brukarundersökningar, vilka svarsalternativ som används samt vilka elever som besvarar frågorna, skickade vi ut en förfrågan till drygt 50

kommuner som ingår i olika SKL-ledda nätverk. Det stora flertalet av kommunerna besvarade vår förfrågan.

Vi har dessutom studerat ytterligare enkäter. Bland annat de som används i Liv och Hälsa, Hälsosamtal på webben samt de som använts av nätverk inom Jämförelseprojektet.

Efter att ha granskat enkäterna kunde arbetsgruppen dra slutsatsen att de flesta frågeområdena som användes av kommunerna var förhållandevis lika varandra även om frågornas utformning varierade ganska mycket.

Förslag till frågor och svarsskala arbetades fram

Med utgångspunkt i de strävansmål och riktlinjer som finns inom aktuella läroplansområden samt kommunernas egna brukarenkäter valdes ett antal frågeområden ut. I den fortsatta arbetsprocessen kom antalet frågeområden att reduceras för att slutligen omformuleras till sju konkreta frågeställningar.

Lika viktigt som att ha enhetliga frågor är att ha enhetliga svar. Utifrån de enkäter som studerades kunde arbetsgruppen snabbt konstateras att flera varianter av svarsalternativ förekom. I det studerade urvalet var det vanligast med 4 eller 5 svarsalternativ. Det var också relativt vanligt med rena Ja/Nej-frågor. Det gjordes även en genomgång av aktuell forskning på området.

Arbetsgruppen enades om att föreslå en femgradig skala med *Instämmer helt* och *Instämmer inte alls* i respektive ända med ett neutralt mittenalternativ.

Frågan om vilka årskurser som frågorna skulle rikta sig till blev föremål för en ingående diskussion. Representanterna i arbetsgruppen menade att en stor majoritet av kommunerna har valt att rikta sina elevenkäter till eleverna i årskurserna 2, 5 och 8. Arbetsgruppen konstaterade dock att många kommuner inte har enkäter direkt till eleverna i årskurs 2 utan snarare vänder sig till föräldrarna i de lägre årskurserna. Arbetsgruppen enades därför om att det initialt vore mest lämpligt att rikta frågorna till elever i årskurs 5 respektive 8.

Förslagen skickades på remiss

Förslagen skickades i juni ut på remiss till landets samtliga 290 kommuner. Därtill ombads Skolverket och Skolinspektionen att lämna synpunkter på förslagen. Totalt inkom svar från drygt 200 kommuner samt från Skolinspektionen. Skolverket avstod från att lämna synpunkter.

Kommunerna ställde sig i hög utsträckning bakom förslagen

Den samlade bedömningen var att kommunerna i stor utsträckning ställde sig bakom arbetsgruppens förslag. Vissa frågor hade dock starkare stöd än andra. Nedan redogörs i korthet för andelen kommuner som ansåg att de sju föreslagna frågorna var relevanta:

1. Jag känner mig trygg i skolan 91,8%
2. Arbetet i skolan gör mig nyfiken så jag får lust att lära mig mer 79,9%
3. Jag är nöjd över det inflytande jag har över arbetet i skolan 83,5%
4. Jag vet vad jag behöver kunna för att nå målen i alla ämnen 88,7%
5. Jag får stöd och hjälp om jag behöver det 90,2%
6. Jag får veta hur det går för mig i skolarbetet 89,7%
7. Mina lärare förväntar sig att jag ska nå målen i alla ämnen 83,5%

Ett antal kommuner hörde av sig och förespråkade en fyrgradig skala istället för den femgradiga skala som arbetsgruppen föreslog.

Skolinspektionens remissvar var positivt samtidigt som det gav arbetsgruppen lite nya tankar

Skolinspektionen ansåg att frågorna, med utgångspunkt i att de ska ha karaktären av generella ”portalfrågor” som sedan kan kompletteras av kommunerna själva, var väl valda och i flera fall identiska eller snarlika de påståenden som Skolinspektionen valt i sin egen elevenkät.

Skolinspektionen rekommenderade dock att tre av de sju frågorna skrevs om, bland annat för att de såg fördelar med att ordalydelsen i SKL:s frågor är identiska med de som Skolinspektionen använder.

De frågor som Skolinspektionen föreslog skulle skrivas om var;

- ”Arbetet i skolan gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer”
- ”Jag får stöd och hjälp om jag behöver det” samt
- ”Jag är nöjd med det inflytande jag har över arbetet i skolan”

Skolinspektionen rekommenderade även att en fyrgradig skala skulle användas istället för en femgradig. Skälet var bl.a. att Skolinspektionen, efter att ha konsulterat Statistiska centralbyråns mättekniska laboratorium, kommit fram till slutsatsen att ett neutralt mittenalternativ (på en femgradig skala) är svårt att värdera. Skolinspektionen ansåg även att det vore värdefullt att i vissa av SKL:s frågor ta med ett ”vet ej” alternativ.

Flera kommuner hörde av sig när Skolinspektionens remissvar blev känt

Efter att Skolinspektionens remissvar blivit känt har flera kommuner inkommit med önskemål om att SKL ska anpassa sina frågor och svarsalternativ till myndigheten i största möjliga utsträckning.

Med anledning av remissvaren såg arbetsgruppen att det fanns ett behov att göra vissa justeringar av förslagen

Efter genomgång av remissvaren och mycket övervägande enades arbetsgruppen om att omformulera vissa av frågorna och att se över valet av svarsskala.

Tre av frågorna omformulerades

Lydelsen i frågan ”Arbetet i skolan gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer” ändrades till ”Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer”. Skälet till beslutet är att arbetsgruppen ansåg att skillnaden mellan vårt förslag och Skolinspektionens var så litet att frågans innehåll inte ändras samtidigt som det finns klara fördelar om vi använder samma ordalydelse. Det är även en av de frågor där flera kommuner inkommit med förslag på alternativa skrivningar.

Arbetsgruppen enades även om att anpassa frågan om hjälp och stöd till Skolinspektionens förslag, ”Lärarna i min skola hjälper mig med skolarbetet om jag behöver det”. Skälet till beslutet var bl.a. att Skolinspektionens förslag tydligare ansågs visa att det handlar om hjälp från läraren i skolarbetet. Det ansågs även finnas en poäng med att flytta fokus från eleven till lärarens förmåga att hjälpa eleven. I likhet med vad som angavs ovan ansåg arbetsgruppen även att det finns en fördel med att Skolinspektionen och kommunerna använder samma ordalydelse.

Frågan ”Jag är nöjd med det inflytande jag har över arbetet i skolan” har under hela processen varit föremål för diskussion i arbetsgruppen. Flera kommuner har haft synpunkter när det gäller ordalydelsen (framförallt med ordet ”nöjd”) även då de ansett frågeområdet vara relevant och viktigt. Också Skolinspektionen hade synpunkter på frågans utformning. Sammanfattningsvis kan sägas att Skolinspektionen befarade att den föreslagna lydelsen skulle bli svår att översätta till elevernas vardag och därför svår att besvara. Formuleringen ansågs även vara för vid och oprecis, och därför svår att utvärdera.

Skolinspektionen lyfte därför fram två alternativa formuleringar i sitt remissvar. I förstone förslags en bibehållen frågekonstruktion (jag påstående) men med en precisering mot själva lärandesituationen: ”Jag är med och bestämmer hur vi ska arbeta med skoluppgifter i skolan.” Som ett andra alternativ rekommenderades den fråga som Skolinspektionen själv har använt i sin enkät under hösten 2010: ”I

min skola är eleverna med och bestämmer hur vi ska arbeta med olika skoluppgifter.”

Mot bakgrund av de förslag som inkommit i de olika remissvaren diskuterade arbetsgruppen åter frågans syfte och utformning. Arbetsgruppen kom till slutsatsen att frågan behövde skrivas om men att inget av de föreslagna alternativen (inklusive de från Skolinspektionen) ansågs tillräckligt bra.

Skolinspektionens förslag, med sin tydliga fokusering på skoluppgifter, bedömdes vara alltför avgränsad och svåra att förena med läroplanens skrivningar om elevernas ansvar och inflytande. Den nya läroplanen Lgr11 (liksom den föregående Lpo94) förutsätter ett inflytande som sträcker sig långt utanför de skoluppgifter som eleverna för tillfället arbetar med. I läroplanen heter det bland annat att ”elever ska ges inflytande över utbildningen” samt ”fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen.” Inflytandet ska enligt läroplanen, samt FN:s barnkonvention artikel 12.1, även vara anpassat efter ”ålder och mognad”.

Arbetsgruppen lyckades till slut hitta en formulering som alla kunde ställa sig bakom och som av samtliga ansågs bättre än tidigare förslag eftersom den på ett bättre sätt ansågs kunna ligga till grund för en diskussion om lärarens agerande i och utanför klassrummet.

Frågan lyder:

”Lärarna i min skola tar hänsyn till elevernas åsikter”

Att i frågan fokusera på lärarna känns naturligt med tanke på att skolforskningen samstämmigt lyfter fram lärarnas avgörande betydelse för elevernas resultat. Formuleringen är dessutom åldersneutral eftersom hänsynstagandet i sig ska vara anpassat till elevernas ålder och mognad.

Arbetsgruppen valde en fyrgradig svarsskala

Även när det gäller svarsskalan ansåg arbetsgruppen att det fanns skäl att beakta de synpunkter som inkommit från Skolinspektionen och flera kommuner. Alla är medvetna om att en fyrgradig skala i större utsträckning än en femgradig ”tvingar” eleven att ta ställning. Dock ansåg arbetsgruppen att det fanns en poäng i de remissvar som angett att det kan vara svårt att värdera ett neutralt mittenalternativ i flera av frågorna. Kan man t.ex. ställa sig neutral dvs. ange att man varken är trygg eller otrygg? Rimligtvis borde man vara ganska trygg eller ganska otrygg.

För att kommunerna ska ha möjlighet att jämföra svaren på sina egna enkäter med Skolinspektionens enkätsvar då man exempelvis vill följa upp sitt utvecklingsarbete är det dessutom av yttersta vikt att svarsskalorna är likadana. Det är även en synpunkt som har inkommit underhand från flera kommuner sedan det blivit känt att Skolinspektionen använder en fyrgradig skala. Dessa synpunkter ligger i linje med det generella önskemål som finns från kommunerna om att

samordningen mellan SKL och de statliga myndigheterna bör förbättras.

Arbetsgruppen är medveten om att valet av svarsskala för ett antal kommuner kan vara en vattendelare och att det finns de som på goda grunder förespråkar en femgradig skala. I ljuset av ovanstående beslutades dock att använda en fyrgradig skala med ett ”vet ej” alternativ.

SKL förespråkar att kommunerna, i likhet med Skolinspektionen, använder en fyrgradig svarsskala som sträcker sig från ”**Stämmer helt och hållet**” till ”**stämmer inte alls**”. För de kommuner som vill skriva ut mittenalternativen föreslås ”stämmer ganska bra” samt ”stämmer ganska dåligt”. Därutöver förespråkar SKL att alternativet ”vet ej” finns med.

Att istället använda ”Instämmer helt” respektive ”Instämmer inte alls” som vi vet att många kommuner gör ser vi inte som ett problem då de alternativen torde kunna likställas med SKL:s förslag. Vi tror inte heller att det torde vara ett problem att lämna mittenalternativen ”blanka” för de kommuner som så önskar så länge som man använder en fyrgradig svarsskala.

Deltagare på arbetsgruppens möten har varit

Minna Avrin, Roland Axelsson, Kerstin Eskhult, Inger Gruffman, Göran Hedström, Camilla Kallenberg, Margrethe Kristensson, Katarina Sjöström, Christina Stattin, Siv Wilborgsson, Per-Ola Östergren och Ann-Britt Öqvist.

Arbetet har letts av Joakim Feldt och Daniel Berr från SKL